

Vetrinjski dvor

Kulturni najstnik vztraja

Kako v praksi usodo neživih objektov pišejo ljudje, ki ustvarjajo vsebine, in tisti, ki jih uporabljajo

Tanja Cvitko

Ena izmed najpomembnejših meščanskih hiš in eden najkvalitetnejših primerov baročne arhitekture v Mariboru z začetka 18. stoletja kmalu praznuje jubilej svoje aktualne vsebinske identitete. V luči nastanka mestnih novogradenj različnih namembnosti Vetrinjskega dvora ni odveč izpostaviti kot prototipski primer živega objekta, za priročen zgled upraviteljem bodočih javnih kulturnih infrastruktur in s poudarkom na vrednosti kulturnih vsebin kot ustvarjalnega gonila urbanih prenov.

Povedano drugače, kako v praksi usodo neživih objektov pišejo ljudje, ki ustvarjajo vsebine, in tisti, ki jih uporabljajo.

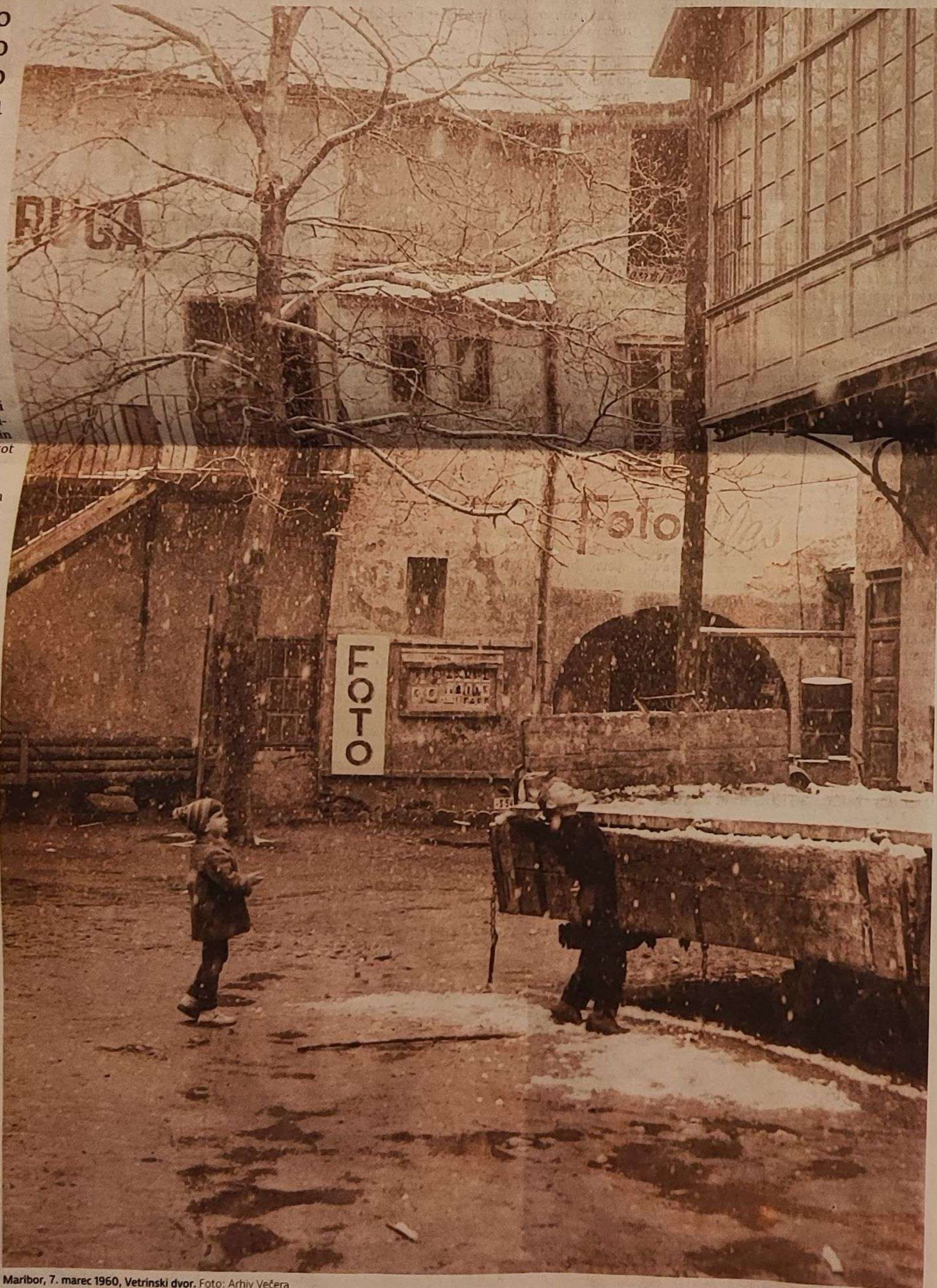
Diletantsko društvo v prvem mariborskem gledališču

Približno 2150 prebivalcev, 246 hiš, 31 ulic in trije trgi. To je, po arhivskih podatkih, bil Maribor ob koncu 18. stoletja, ko je spadal med majhna mesta tedanje habsburške monarhije. Kulturno življenje prebivalstva je bilo skromnejše v primerjavi z drugimi mesti in je potekalo za zaprte kroge izbrancev, večinoma s salonskimi družabnimi večeri. Pred natanko 271 leti se je zgodila, z današnjega stališča, pomembna prelomnica.

Leta 1793 je peščica vplivnih meščanov tistega časa ustanovila prvo društvo s kulturnim poslanstvom, imenovano Diletantsko društvo (Dilettantenverein). V Mariboru so se namreč do tedaj ustavljale le redke potujoče gledališke skupine, zato je namen diletantov bil ustvarjati občasne, a pestre družabne prireditve. Z gledališkimi predstavami in dogodki glasbenega značaja so izpolnjevali željo meščanov po izboljšanju šibkega družabnega življenja.

Svoj prvi domicil so najeli v hiši, kjer je že nekaj let obstajalo gledališče. Govorimo o prvem gledališču v Mariboru (1785-1806), v večkrat prezidanem poslopju iz 14. stoletja, katerega znameniti vhodni portal krasita impresivna grba plemiške družine Breuner-Rabatta. Konj v poskoku in dvojni orel s pasom kot nepremična varuha časa osvetljujejo ulico, v tistem času imenovano Viktringhoff Gasse in danes Vetrinjska. Številka 30. Zadnji lastniki iz plemiške družine so hišo leta 1800 za vsoto 3000 goldinarjev v zlatu prodali premožnemu meščanu, katerega naslednik je čez nekaj let zaprl gledališče zaradi požarne nevarnosti.

Društvo je ob tem pestilo še pomanjkanje igralskih moči, grozil mu je razpad, vendar se je v mestu le obdržalo več desetletij. Skupaj s poznejšimi diletantskimi društvi (Bralno društvo, Glasbeno društvo), ki jim danes pravimo ljubiteljska, so s svojim

Maribor, 7. marec 1960, Vetrinjski dvor. Foto: Arhiv Večera

kulturnim delovanjem zastavili temelje za postopno oblikovanje kulturne identitete Maribora. Njihovo izhodišče so bili predvsem socialni vzgibi - druženje meščanov in človekoljubna pomoč do socialno ogroženih sosesčanov. Z zbranim denarjem so namreč pomagali mestnim revežem.

Stavba, v kateri so diletantje pognali vsebinske poganjke znotraj svojega kulturnega poslanstva, leta 1828 postane last usnarja Alojzija Naska. Kar nas pripelje do poimenovanja Naskov dvorec, ki se je do danes, 27 desetletij pozneje, najdlje obdržalo v kolektivnem spominu, bolj kot poimenovanja po plemičih in drugih lastnikih obrtnikih.

Naskov dvorec v kolektivnem spominu

Arhitekturna obnova v podobo Vetrinjskega dvora, kot ga poznamo danes, ni bila deležna začetne dobrodošlice. Predvsem zato, ker so dvorišče Naskovega dvorca generacije Mariborčanov povezovala s fotografsko družino in Foto studiem Hochstätter. Več kot pol stoletja, konkretnije 55 let, delovanja na konkretnem naslovu je neizbrisen del sentimentalno nostalgicne mestne dediščine vsakdanjega življenja tistega "firtla". Tako kot klepetanje v dolgi vrsti pred kinom Udarnik ali družabno postopanje in srečevanje na Ezi eku. Grenkosladek mestni spomin orisuje sproščujočo mestno zeleno oazo s miru in umetnosti, s starim orehom, romantičnim bršljanom in vzpenjajočo se vrtnico sredi mestnega vrveža zaradi bližine Grajskega trga. Le kako ne bi razumeli takratne grenkobe ob prenovljenem, sterilnem, "brez duše" Naskovem dvorcu? Nas spominja na današnje zagrenjene pomisleke ob aktualnih gradbeniških podvigih? Grenkoba je, kot vedno, razvodenela z minevanjem časa, najbolj pa zaradi naivnega upanja in otroškega pričakovanja mariborske (in širše) kulturne Indije Koromandije in obetajočega leta 2012.

Rojstvo Vetrinjskega dvora, kot ga poznamo danes, z določitvijo sedanjega namembnosti leta 2013, sovpada z duhom časa, ki ga je zaobjemal skupnostni slogan Maribor Is The Future. Takratna novovzpostavljena javna kulturna infrastruktura in upravljanju Narodnega doma Maribor je, s finančnim blagoslovom takratne mestne oblasti, nase prevzela nadaljevanje nekdanjega poslanstva Evrop-

ske prestolnice kulture in se ekspresno profilirala v prostor druženja znotraj prepleta nevladniških kulturnih entitet. Tako je prispevala k novi mestni renesansi, kjer je razočaranje nad letom 2012 zamenjal divji pogon pokončnega ponosa, zanosa in zagnanosti. Najbolj pa organsko rastoča ustvarjalna trma, močnejša od kakršnihkoli finančnih spodbud, strategij in političnih mestnih struktur. Marsikateri poepikajevski mestni lokalni program in ustvarjalni kolektiv je v zadnjih dveh letih obeležil dobrih deset let delovanja (festival Vilinsko mesto, festival dokumentarnega filma Dokudoc, umetniška skupnost GT22, umetniški kolektiv ZIZ, če z vrha glave omenimo le nekatere naključno izbrane trdoživne mestne entitete različnih rangov), kar dokazuje takratni "Maribor je prihodnost" učinek snežne kepe. Lahko pa ga, ironično, štejemo za nepričakovan trajnostni učinek zloglasnega leta Evropske prestolnice kulture.

Učne lekcije iz Vetrinjskega dvora

Le kdo pa dandanes razen redkih mariborskih diletantov, kvalitetne kulturne dobrinice še (vztrajno) ustvarja za "moje mesto" – zastonj?

Vetrinjski dvor je imel neznansko srečo, da se je s svojim poslanstvom vzpostavil ravno ob tistem času. Če bi se obnova zgodila danes, v arhitekturno estetsko uglajenem baročnem dvoru s strani sodobne mestne oblasti zagotovo ne bi bile dobrodošle neprofitno naravnane nevladniške vsebine. Saj vendar živimo v času, ko delovanje v javnem interesu na področju kulture pomeni neznanski strošek za občinsko proračunsko blagajno, zato naj se nosilci vsebin tržno obnašajo ali - izginejo.

Sploh jih ni treba dobesedno izgnati, dovolj jih je že priročno spregledati in vztrajno ne prepoznati njihovih vrednosti.

Novopečeni najstnik s svojo desetletno maksimalno vsebinsko izkoriščenostjo prostorov v javnem

interesu dokazuje, da se "prebujanje spečih velikarov" nikoli ne zgodi zgolj z arhitekturno obnovo. Niti z novimi blagovnimi znamkami in (ne)posrečenimi slogani, ki naj bi sami od sebe "povezovali akterje", temveč le z živimi vsebinami, ki stavbam (ali celotnem mestu, če želite) s pomočjo ljudi vdihnejo novo življenje, največkrat s pobudo od spodaj navzgor, s spodbudo, prepoznavanjem in dobrodošlico "od zgoraj".

Ključno pa je, da Narodni dom kot skrbni upravitelj Vetrinjskega dvora še vedno trdno prepričano verjame in zvesto sledi zastavljenemu poslanstvu skozi prizmo treh najbolj čislanih in oboževanih mariborskih vrednot. Poleg lokalpatriotizma (lokalnega patriotizma ali patriotizma do lokalov, kakor je komu ljubše) govorimo o buldožerski delovni vztrajnosti, s koreninami v pregovornem mariborskem "šampionskem" ponosu. To je tista prepoznavna zagnanost, ki s svojim lomastenjem lahko ruši ali gradi, odvisno, kam in kako jo usmerjamo. Opredelimo še tretjo, najpomembnejšo in najbolj častitljivo vrednoto, žal najmanj opevano in nepravilno neopazno, ki se manifestira kot družbeno odgovorna solidarnost do cehovskih zaveznikov z zmanjšanimi resursi in še dlje.

Baročno čestitamo novepečenemu kulturnemu najstniku!

V duhu slikovitega poosebljanja neživega objekta, ki si to zasluži zaradi ljudi, ki ga z vsebinami oživljajo v človeški lik z razgibanim karakterjem, v zrak dvigujemo hišni špricar iz gostinske ponudbe glasbenega lokala Vetrinjc - BarCoda! Tistega s sloganom "kjer kultura ne pozna meja", v vodenju KUD Coda, ki bo kmalu praznoval svoj prvi rojstni dan. Tam, kjer več ne domujeta bršljan in rdeča vrtnica, ampak širokolistno rastlinje in rdeče kolo. Prav tam, kjer v bivalnih ateljejih rezidenčni umetniki v gostovanju Pekarne Magdalen-ske mreže snujejo umetniške projekte v odnosu do podobe mesta. Tam, kjer v atriju odmeva otroško rajanje na prireditvah Zavoda MARS in kjer se pozabljene "hišne" dediščine obrtnikov občasno spominjajo skozi sejne umetnostnih obrti in z novim mestnim festivalom rokodelcev. Točno tam, kjer že dobrih deset let brez predaha živijo večji in manjši festivali, koncerti, razstave, predavanja, filmi, delavnice, gledališke predstave in performansi, konference, srečanja, okrogle mize, disku-

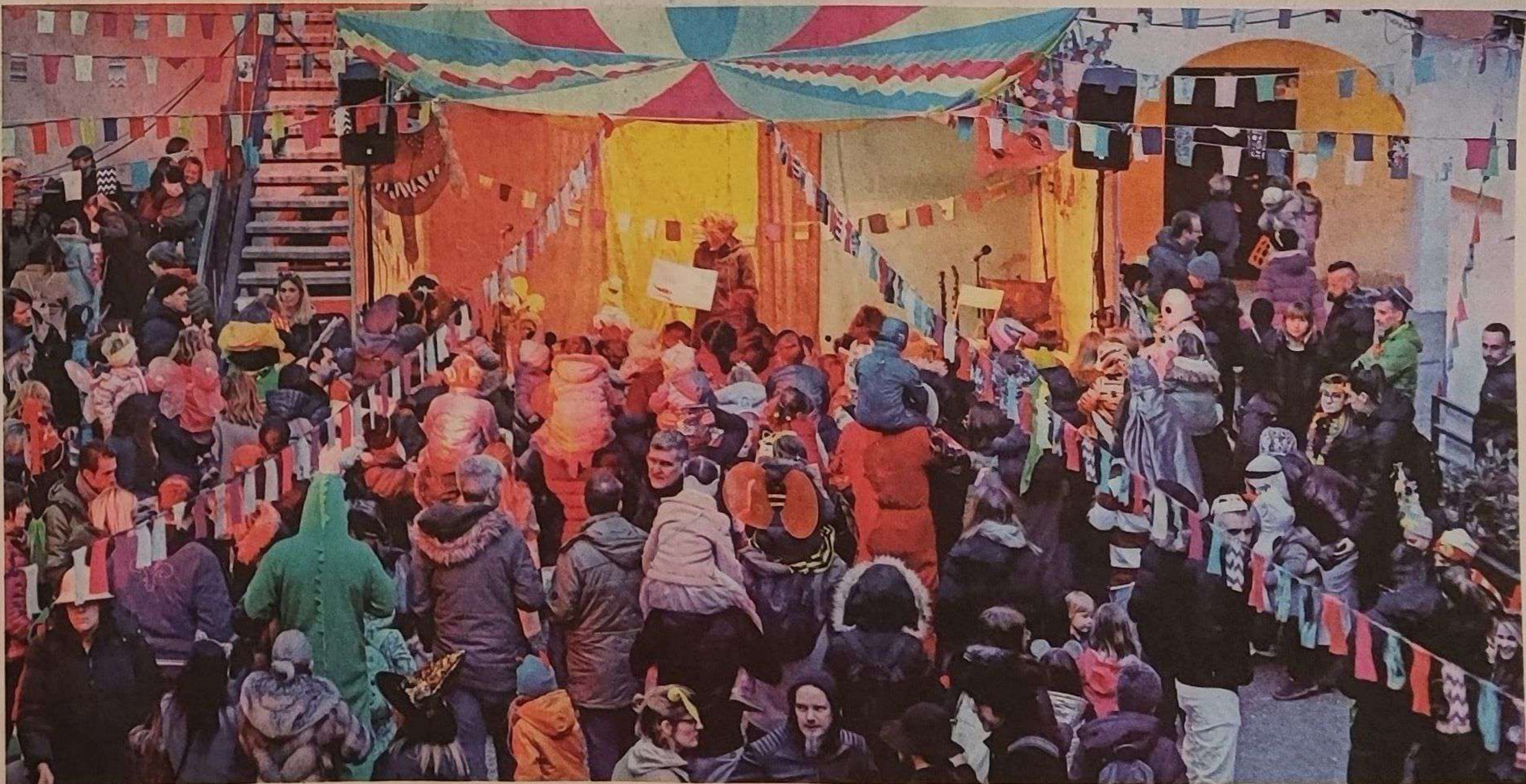
sije, pogovori, druženja. Na tistem mestu, kjer te več ne fotografira legendarni velemejster Miran Mišo Hochstätter, ampak te na raznovrstnih dogodkih v objektiv spontano ujamejo mestni fotografi dokumentalisti.

Slavnostno in baročno razkošno čestitamo, živahni najstnik Vetrinjski dvor! Vse najboljše ob jubileju vstopa prvih snovalcev kulturnih programov pod tvoj neuničljivi stari oreh in na živobarvno dvorišče. Naj ti se nadaljuje srečna roka z upravitelji, mestnimi odločevalci, arhitekti in varuhi nepremične kulturne dediščine, programskimi in projektnimi uporabniki ter njihovimi publikami. Pod okriljem dobre karme še vsaj 271 let ostani domovanje konceptualno zasnovanih štajerskih čag, raznobarnih kulturno-umetniških spominov in vseh tistih multikulturnih navdušencev, ki jim omogoča skoraj izumrlo "trajnostno naravnost" znotraj že predvidljivega kratkoročnega političnega oportunitizma vsakokratne oblasti in njenega površinskega odnosa do lastnega mestnega mehkega tkiva.

Pa čeprav ti publicistični baročni utrinek na življenjski časovni premici pravzaprav nič ne koristi in si sam najbolj želiš, da oblast vzame resno vsaj tvoje funkcionalne potrebe in ti odobri, no, višjo žepnino. S temi vztrajno ponavljanimi potrebami, seveda, nisi edini. Z vztrajno odtegnitvijo sredstev tebi in tvojim nevladniškimi uporabnikom ter s pomanjkanjem prepoznavanja njihove vrednosti za mesto bo tudi pod tvojim trmastim orehom nevarno vztrajno vse manj in manj ustvarjalnih, živih mestotvornih vsebin. Starih in novih. Le kdo pa dandanes razen redkih mariborskih diletantov, kvalitetne kulturne dobrinice še (vztrajno) ustvarja za "moje mesto" – zastonj?

Epilog

Peščici podjetnih mestnih oblastnikov, ki s svojo škodljivo vztrajnostjo rušijo ravnovesje avtohtonih socialnih mestnih vrednot, sporočamo: ne iščite navdiha in vzornikov v tujih metropolah, ker ne hodijo v mariborskih razhojenih čevljih neprecenljivih zgodovinskih izkušenj. Nimajo ne edinstvene mentalitete ne neizčrpne pripovedniške dediščine ne nabora raznovrstnih identitet. Mesto Maribor vendar premore toliko lastnih identitet, da je "že kičasto".

Lansko pustovanje v Vetrinjskem dvoru Foto: Igor Napast